

ALGEMEEN

R. E. V. Stuip, ed., *Meer dan muziek alleen. In memoriam Kees Vellekoop* (Utrechtse bijdragen tot de mediëvistiek XX; Hilversum: Verloren, 2004, 375 blz., €25,-, ISBN 90 6550 776 0).

Het twintigste en laatste deel van de Utrechtse bijdragen tot de mediëvistiek is gewijd aan Kees Vellekoop, die tot zijn plotselinge dood ten gevolge van een aanrijding op 25 mei 2002 steeds samen met René Stuip de redactie van deze reeks had gevoerd. In dankbare herinnering aan hem hebben collega's van binnen en buiten Utrecht en (oud)leerlingen nu deze bundel gevuld. Zijn leeropdracht was de muziekgeschiedenis vóór 1600, maar daarbij beperkte hij zich niet tot de muziek alleen (vandaar de titel van deze bundel) maar zocht de interdisciplinaire samenwerking met literatuurhistorici van het Oudfrans (René Stuip), het Middelnederlands (Wim Gerritsen in Utrecht en Frank Willaert in Antwerpen), de Germaanse talen (Hermina Joldersma in Calgary, Canada) en zelfs de talen van Centraal-Azië (Karel van Kooij in Leiden), met kunsthistorici (Christian Klamt) en historici van de Middeleeuwen (Mayke de Jong, Giselle de Nie en Bram van den Hoven van Genderen, alle vier in Utrecht). Al deze collega's zijn met een artikel in deze bundel aanwezig. Bovendien was hij niet alleen als theoreticus maar ook praktisch de stimulator van de uitvoeringen van oude muziek en de studie van oude instrumenten, zoals die onder meer tot uitdrukking zijn gekomen in het jaarlijkse festival oude muziek in Utrecht. Van deze activiteit getuigen artikelen uit en over de opvoeringspraktijk van Louis Grijp (liedcultuur, samen met Hermina Joldersma), Gert Oost (orgel, Anglicaanse *carols*), Frans de Ruiter (Koninklijk Conservatorium) en Thiemo Wind (hobo en blokfluit). En dan zijn er natuurlijk nog de beroepsmusicologen in binnen- en buitenland, die samen met de reeds genoemden tekenen voor de twintig artikelen in deze bundel plus een complete bibliografie van Kees Vellekoop, samengesteld door musicoloog-bibliothecaris Joost van Gemert.

Bij de meeste musicologische bijdragen moet de lezer eigenlijk beschikken over een geoefend muzikaal gehoor, om de met notenbalken toegelichte beschouwingen op hun volle waarde te kunnen schatten. Aangezien ik daarover niet beschik, zal ik mij beperken tot enkele liturgie-geschiedkundige artikelen. Het uitgeven van liturgische handschriften zoals de vijftiende-eeuwse *Liber Ordinarius* van het kapittel van Sint Marie in Utrecht (1996) was een specialiteit van Kees Vellekoop, en hij werkte ook aan een editie van de ordinarius van de kerk van Sint Salvator aldaar. Aan dit onvoltooide project is nu een artikel gewijd door Wim Gerritsen en Gisela Gerritsen-Geywitz, 'De ordinarius van Sint Salvator. Codicologische en editietechnische aspecten.' (87-111) Dit handschrift wordt gewoonlijk gedateerd omstreeks 1380, maar door zorgvuldige analyse van de codex zelf en de niet-liturgische onderdelen ervan, zoals het necrologium en de goederenlijst, kan Gisela Gerritsen aannemelijk maken dat het eerder moet zijn ontstaan en wel omstreeks 1330-1340. Wil men dit handschrift werkelijk ontsluiten en in druk toegankelijk maken voor een breder publiek, dan wachten de bezorger problemen zonder tal, waarvan Wim Gerritsen de lezer deelgenoot maakt. Een proeve van teksteditie betreffende de 'Dominica in quadragesima' (zondag in de veertigdaagse vastentijd) is te vinden op de pagina's 105-106, vol met afkortingen en verschillende tekstsoorten. Dat is dan nog een eenvoudig voorbeeld.

Dit artikel wordt voorafgegaan door een beschouwing van Calvin M. Bower, 'The sequence repertoire of the diocese of Utrecht, enlightened by four Libri Ordinarii of the diocese.' (59-73) Het bisdom Utrecht beschikte in de Middeleeuwen niet alleen over een ordinarius van Sint Marie en Sint Salvator, maar ook van Sint Maarten (de Dom) en van de parochiekerk van

Ootmarsum. Dit laatste handschrift, dat zich in de Bibliothèque Nationale in Parijs bevindt, was onderwerp van een samenwerkingsproject van Kees Vellekoop en zijn leerlingen met Calvin Bower en studenten van het Medieval Institute at the University of Notre Dame, Indiana, USA. Het is de bedoeling om ook hiervan een teksteditie te maken, zodat door vergelijking van de vier nog bestaande liturgische handleidingen een beter inzicht kan worden verkregen in de plaatselijke overeenkomsten en verschillen in de liturgische praktijk van het middeleeuwse bisdom Utrecht. Wat trouwens onder liturgie in eigenlijke zin moet worden verstaan, vraagt een van de deelnemers aan dit Ootmarsum-project zich af: Ike de Loos, 'Van kaarsen en kerken. Liturgie, paraliturgie of géén liturgie?' (221-237)

Niet minder interessant zijn andere historisch-liturgische artikelen in deze bundel, zoals dat van Bram van den Hoven van Genderen, 'Een ordinarius uit 1576 voor de votiefmissen op de dagen van de week in het kapittel van Sint-Marie in Utrecht' (143-170, met teksteditie op 160-166), en van Saskia Rolsma, 'De onthullingen van het missaal. Een onderzoek naar de functie van Motetti missales' (291-305), over de verschillen tussen de Romeinse en de Ambrosiaanse mis in vijftiende-eeuws Milaan en de speciale trekjes van een liturgie aan het hof van Galeazzo Maria Sforza — een mengvorm, zou ik denken, hoewel 'men het erover eens is, dat er geen mengvorm kan bestaan.' (300)

Alle artikelen bevatten een uitvoerig notenapparaat. Geen register maar wel een korte levensbeschrijving van de verschillende auteurs sluit deze goed verzorgde bundel af, waarmee terecht eer wordt bewezen aan de betreunde muziekhistoricus Kees Vellekoop.

Johanna Maria van Winter

P. J. Margry, Ch. Caspers, ed., *Bedevoertplaatsen in Nederland, IV, Addenda-index-bijlagen* (Amsterdam: Meertens Instituut, Hilversum: Verloren, 2004, 384 blz., €29,-, ISBN 90 6550 791 4).

Nadat in 2000 het derde deel van het lexicon *Bedevoertplaatsen in Nederland* (BiN) verschenen was, leek het even alsof nu heel het Nederlandse rooms-katholieke bedevaartwezen uit heden en verleden in kaart was gebracht. Toen de redacteurs echter al snel 'nieuwe' (soms reeds lang bestaande) bedevaartplaatsen ontdekten, rijpte bij hen het gelukkige plan om de gegevens over ook deze heilige plaatsen in een aanvankelijk niet voorzien vierde deel te publiceren, samen met de indices over het hele werk. Het hier besproken vierde deel bevat 17 lemma's over evenveel niet eerder behandelde bedevaartplaatsen. Op twee na (Mijzen en Vinkeveen), gaat het om culten in Noord-Brabant en Limburg.

Uit de inleiding onthouden we vooral de boeiende vaststelling dat de publicatie van *Bedevoertplaatsen in Nederland* een eigen dynamiek op gang heeft gebracht. Niet enkel gaf zij een nieuwe impuls aan het wetenschappelijk onderzoek naar het fenomeen van de christelijke bedevaarten, zij heeft ook op het bedevaartwezen zelf een zekere invloed uitgeoefend. In sommige plaatsen zijn kerkelijke instanties en heemkundigen, na kennisname van het lexicon, ijverig en met succes overgegaan tot het revitaliseren van de plaatselijke, verdwenen en soms reeds lang vergeten bedevaartcultus. Zo heeft het BiN-project in Nederland, totaal ongewild, bijgedragen aan de reeds een paar decennia eerder ingezette 'bedevaartrevival', onder meer gekenmerkt door de opkomst van nieuwe culten, door de restauratie of zelfs reconstructie van bedevaartkapellen en door de groeiende aandacht van de media en van toeristische organisaties voor bedevaartplaatsen. Deze toename van de actieve betrokkenheid bij de bedevaartpraxis